

דברי חיזוק על גאולת מצרים. דגשים: חיזוק באמונה – כמה הגאולה קרובה, כמה ד' ארהב אותנו וחפץ לגאולינו, לא להתרגש ממצבים קשים תוך כדי הגאולה.

(ב) זמן רב עובר, עם ישראל לא נגאל, יש כאלו שכבר קשה להם להאמין שזו הגאולה האמיתית. ויַדְבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' - אני ד' שנותן שכר טוב, ומקיים את ההבטחות שהבטחתי. ולכן אין לך מה לדאוג ועם ישראל יגאל.

(ג) וַאֲרָא - ואתגלה. אֶל אֲבִרְהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי - דיברנו על שמות שונים של ד'. "אל שדי" מבטא את היכולת של ד' לעשות כרצונו – ד' הבטיח לאבות אך עדיין לא קיים את ההבטחה. (ראינו את פסוקי הבטחת הארץ לאבות). וישמי ה' לא נודעתי להם – לא הודעתי להם את השם הזה. זה השם שמבטא שד' מקיים את ההבטחות.¹

(ד) וגם – לא רק הבטחתי לאבות אלא גם כרתתי ברית. הַקְּמַתִּי - העמדתי. אֶת בְּרִיתִי אִתְּם לְתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרִיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ - הארץ בה הם גרו.² תלמיד מתוק שאל: למה צריך כריתת ברית, הרי ודאי שמה שד' מבטיח הוא עושה. ענה חבירו: יכול להיות אנשים שלא יאמינו בלי ברית. הוסיף תלמיד – במיוחד ביסורים הגדולים שיש להם. הסברתי: כשד' אומר זה תלוי במעשינו, כשד' כורת ברית זה לא תלוי במעשינו.³

(ה) וגם – עוד סיבה למה לגאול את ישראל (חוץ מהסיבה לקיים את ההבטחה ואת השבועה. ע"פ רש"י וספורנו). אֲנִי שִׁמְעֵתִי אֶת נֹאקֶת - זעקת ותפילת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבָדִים אִתְּם וְאֶזְכָּר אֶת בְּרִיתִי:

(ו) לָכֵן - בגלל ההבטחה, הברית והתפילה אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִמִּצְרַיִם - אתם עכשיו עובדים את המצרים ונמצאים תחתם (שהם האדונים שלכם) 1. תפסיקו לעבוד את המצרים (שזה היה בתחילת המכות, אוה"ח ועוד). וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם - תצאו לגמרי ממצרים. וְגָאֵלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים - 3. לא רק שהם ישחררו אתכם, אלא הם גם ימותו, וזו גאולה שלימה, כי אין חשש שיחזרו וישעבדו אתכם. זה היה בקריעת ים סוף. [כ"ז בספורנו].⁵

(ז) וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם - 4. במתן תורה, אינכם יוצאים ממצרים ונשארים לבד, אלא אתם תהיו בלי שלי. וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים - הזכות הכי גדולה שלנו. וַיִּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם - ואז, כשתראו את המופתים המופלאים האלו, ואת האהבה הגדולה שלי אליכם, תדעו באופן ברור שאני ד' שהוצאתי אתכם (ע"פ הרמב"ן).

(ח) וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יְדֵי - נשבעתי (כאדם שמרים ידו למעלה בעת השבועה). לְתֵת אֹתָהּ לְאֲבִרְהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרְשָׁה - ירושה, לעולמי עד. אֲנִי ה' - חוזר 4 פעמים, להדגיש שהכל מד' ובוודאי יהיה.

(ט) וַיַּדְבֵּר מֹשֶׁה כִּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - אנו רואים שרק משה מדבר. כנראה שהציווי שאהרן יהיה לפה הוא רק לפעם הראשונה. וְלֹא שִׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקְצֶר רֹחַ - כמו מי שרץ הרבה ונשימתו נהיית קצרה, ואז הוא לא יכול לשמוע שום דבר וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה - כמו שנלך ללמוד כשאנחנו בחוץ ויורד ברד כבד, מישוהו יצליח להתרכז?! תיארונו את הקושי של עם ישראל, את זה שאין להם רגע פנוי, את היאוש אחרי התגברות השיעבוד, (משל לעני שאומרים לו – למחר תהיה מלך. ליקוטי רש"י) כמוכן, מדובר רק על חלקים מעם ישראל שלא האמינו (אבע"ז).

¹ הרחבה: שם של מישוהו מבטא את המהות שלו (ויקרא אדם שמות), לד' יש 70 שמות. את ד' עצמו אנו לא יכולים להגדיר אלא יש המון דרכים שהוא מתגלה אלינו בדיון או ברחמים. אל שדי מבטא את הכח של ד' – ד' יכול לעשות כל מה שהוא רוצה. אך זה שד' יכול זה לא מבטא כמו שד' עושה. כמו אם מישוהו נתקע בבית ואני אומר לו שאני יכול לפרוץ זה יפה מאוד, אך אם אני פורץ זה מראה יותר את כוחו. עוד דוגמא: יש מי שמבטיח מליון שקל לבנות את הת"ת ואין לו, יש מי שיש לו ויש מי שנותן בפועל.

² תשע"ג: הילדים שאלו על הכפילות ותיצרו: הבית שלהם שגרו בה / מלמד שהיו רק גרים בארץ / אשר גרו – לשון עתיד.
³ הפעלה: אמרתי לילד – אתה לומד מצויין מגיע לך קרמבו. אח"כ אמרתי לו בשקט להפריע, כשהוא הפריע אמרתי לו – לא מגיע לך.

⁴ פתיחה: ציירתי 4 גביעים עליהם כתבתי "והוצאתי..." ובתוכם כתבתי "הפסקת השיעבוד וכו'". אפשר גם להביא קלטת עם שיר של ר' אלתר. שרנו: "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי כפולת. 2. אלו הם 4 לשונות 4 לשונות של גאולה כפולת 2."
⁵ הרחבה: משל לכלב שנשך אתי. א. הפסיק לנשוך. ב. ברחתי הביתה. ג. העיריה הרגה אותו.

צירוף אהרן לגאולת ישראל. דגשים: נבואת משה רבינו – וידבר ד' אל משה!. החשש הגדול להיכנס לפרעה

(פ) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר⁶** – דיברנו על כך שמכאן והלאה פסוק זה חוזר המון פעמים. "לאמור" – ד' דיבר למשה שיגיד ל... התלמידים שינונו פסוק זה 235 פעמים ויש כאלו ששינונו 300 פעמים!!!

(יא) **בֹּא דַבֵּר –** רק אתה. ומה שאמר ד' שמשה ילך יחד עם אהרן זה היה רק בשביל ההליכה הראשונה לעם ישראל (ספורנו). **אֶל פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם** ותגיד לו ש... **וַיִּשְׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ⁷:**

(יב) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָיו ה'** – משה התכוון לעשות את שליחות ד', הוא רק אמר לעצמו, שזה מוזר – למה שפרעה ישמע? **לֵאמֹר הֵן – הרי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי –** בגלל שאני ערל שפתים. **וְאֵיךְ יִשְׁמַעֲנֵי פְּרַעֲהַ –** קל וחומר: אם עם ישראל שהם מאמינים בני מאמינים לא האמינו לי, איך יכול להיות שפרעה יאמין.⁸ **וְאֲנִי עָרַל שִׁפְתַּיִם –** השפתיים אטומות, כאילו שאיני מדבר.⁹

(יג) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן –** ד' מקבל את בקשתו של משה ומצרף אליו את אהרן לכל הגאולה. **וַיִּצְוֶם –** ללכת אל (אבע"ז) **אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם –** בשביל ... **לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:**

ייחוס משה ואהרן. דגשים: חשיבותם של משה ואהרן כבנים של גדולי האומה ומוסרי התורה. חשיבותו של שבט הכהונה¹⁰ חשיבותו של אהרן כחלק מהגאולה.

(יד) **אֵלֶּה רְאִישֵׁי בֵּית אֲבֹתָם –** ראשי המשפחות.

(טז) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי לֵוִי לְתֹלְדֹתָם –** לפי סדר ההולדה שלהם.

(כה) **וְאֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאל –** האמא של הבת הזאת הייתה משפט יוסף והאבא מיתרו, או להיפך.

שרטטנו על הלוח את המשפחהולוגיה, והדגשנו את: יעקב, לוי, קהת, עמרם, משה ואהרן (ואח"כ גם אלעזר ופנחס). שמחנו לב שרק על לוי קהת ועמרם כתוב את שנות חייהם, ואמרנו שכנראה זה בגלל חשיבותם (ועיין רש"י), וכן רק על עמרם אהרן ואלעזר כתוב עם מי התחתנו. **הילדים שאלו שאלות רבות על הפסוקים הללו.**

(כו) **הוא –** מפאת אהבתם זה את זה נקראו בלשון של אדם אחד. **אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה –** מי שייחסנו עד עכשיו – שיש להם אבא וסבא כ"כ צדיקים – הם אלו שגואלים את ישראל ממצרים. **אֲשֶׁר אָמַר ה' לָהֶם הוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צְבָאָתָם –** בצבאותם, צבא זה המון המון אנשים.¹¹

(כז) **הם המְדַבְּרִים אֶל פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם –** שהולכים לדבר איתו עם כל הסכנה. **לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן –** שאל תלמיד – למה משה ראשון הרי אהרן הוא הבכור? אמר תלמיד שני – משה הוא יותר חשוב (כי הוא גדול הנביאים). אמר תלמיד שלישי: לכן פעם משה ראשון ופעם אהרן. אמר תלמיד רביעי – בגלל ששניהם חשובים אותו דבר כתוב פעם את זה ופעם את זה. הוספתי: אף שמשעה עשה את עיקר ההוצאה אהרן גם עיקר ולכן כתבו ראשון. ואף שבעיקר אהרן דיבר משה נחשב גם עיקר. וזה כוונת רש"י ששקולים היו, שלעניין ההוצאה שניהם נחשבים עושים הכל. [כן באר ר' חיים מבריסק, וכך הוא בתורה תמימה וכן בכלי יקר].

חזרה על מינוי אהרן וציווי ד' לגאול את ישראל. דגשים: חשיבותו של משה מול פרעה (כשר ושופט / כמו מלאך. ד' מאפשר גם לפרעה לחזור בתשובה ולצורף זה עושה את האותות. מטרת המכות – להודיע בעולם שד' הוא המושל והוא האלוקים של עם ישראל.

(כח) **וַיְהִי בַיּוֹם דִּבְרַה ה' אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם –** התורה חוזרת על מה שכתוב לפני כן, שכיוון שהפסקנו בייחוס צריך לחזור¹² (תשאלו את התלמידים למה השמעתי להם קלטת)

⁶ תשע"ג: הצדיקים שינונו פסוק זה 200 פעמים!!!

⁷ לחפש מקור לזה.

⁸ הרחבה: קל וחומר: הבאנו דוגמא על ילד שלבש מעיל. – אם עכשיו ביום הוא לובש מעיל ק"ו באמצע הלילה. בסוף הבאנו את הבדיחה: דג שלא נאכל בכפית נאכל במזלג מרק שנאכל בכפית אינו דין שיאכל במזלג (הילדים לא מספיק הבינו).

⁹ תשע"ג: הסברנו שדווקא גדולתו של משה היא זאת שלא מאפשרת לו לדבר בצורה פשוטה. כמו שנתקשה להבין שיעור של הרב עמי.

¹⁰ תשע"ג: נראינו שיש 7 דורות מיעקב עד פנחס, שהמכנה המשותף זה הכהונה].

¹¹ ?

(כט) וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי ה' – שְׁנַמֵּן לְקִיִּים הַבְּטַחְתִּי. דַּבֵּר אֶל פְּרַעֲהַ מִלֶּדֶד מִצְרַיִם אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ – פְּסוּק י"א.

(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פְּרַעֲהַ¹³ – פְּסוּק י"ב. יש כאן חזרה לקראת המשך הסיפור. אלא שפסוק י"ג כתוב כאן בהרחבה:

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאֵה – שִׁים לִיבְךָ לֶכֶךְ. וְנִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לְפְרַעֲהַ – כְּמוֹ שֶׁר שְׁלוֹ, מַחְלִיט עֲלָיו, וְדָן אוֹתוֹ. וְאַהֲרֹן אֲחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֲךָ – תְּלַמִּידִים מִתּוֹקִים שְׂאֵלוּ – וְהָרִי מִשֶׁה הוּא הַנְּבִיא הַכִּי חֲשׁוֹב? הַסְּבֵרְנוּ: הַמְּתוֹרַגְמָן שְׁלֶךְ. שִׁיאֹמֵר אֵת הַדְּבָרִים שְׁלֶךְ וִירַחֵיב אוֹתָם בְּצוּרָה מוֹבֵנַת וּבִרְוֵרָה. נְבִיא זֶה מִלְשׁוֹן מְדַבֵּר.

(ב) אִתָּה תִּדְבֹר אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוְךָ – תִּגִּיד לְפְרַעֲהַ בְּדִיּוֹק מֵה שְׂאוֹמֵר אֵלֶיךָ, בְּלִי תוֹסֵפוֹת וְהַסְּבָרִים. וְאַהֲרֹן אֲחִיךָ יִדְבֹר אֶל פְּרַעֲהַ – בְּהַרְחָבָה וּבְצוּרָה מוֹבֵנַת. וַיִּגִּיד לוֹ ש... וְשִׁלַּח אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ:

(ג) וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֵת לֵב פְּרַעֲהַ – פְּרַעֲהַ יִקְבַּל מִכּוֹת כּוֹאבוֹת מְאוֹד, שְׁבִדְרֵךְ הַגִּיוֹנִית הִיָּה לוֹ לְשִׁלוֹחַ אֵת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵלֵב שְׁלוֹ (הַרְצוֹן) יִסְכִּים, אֲךָ יִהְיֶה לוֹ לֵב קָשֶׁה וְהוּא לֹא יִסְכִּים [כִּי הָרִי הוּא לֹא בְּאֵמֶת חֲזוֹר בְּתוֹבָה, וְלֹא מְגִיעַ לוֹ שֶׁד' יִסְלַח לוֹ. ע"פ רַמְבַּ"ן וְסְפֹרֵנִן]. וְהִרְבִּיתִי אֵת אֶתְמִי וְאֵת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם – אוֹת זֶה סִימָן. [כְּמוֹ אוֹתוֹת א' ב'...], זֶה סִימָנִים שִׁישׁ ד' וְהוּא אֵלּוּקֵי יִשְׂרָאֵל וְאוֹהֵב אוֹתָם וְדוֹאֵג לָהֶם.

(ד) וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרַעֲהַ – עַד ש... וְנִתְּתִי אֵת יְדֵי בְּמִצְרַיִם – אִכָּה אֵת מִצְרַיִם בְּיַד, בְּכוּחֵי – מַכַּת בְּכוֹרוֹת וְקִרְיֵעַת יָם סוּף. וְהוֹצֵאתִי אֵת צְבָאֹתֵי אֵת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – תְּלַמִּיד מִתּוֹק שְׂאֵל לְמָה יֵשׁ פֹּה כְּפִילוֹת? הַסְּבֵרְנוּ שֶׁמִּלְמַד אוֹתָנוּ שֶׁהֵעֵם הוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִישׁוֹ אַחֵר. מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁפְטֵימִים גְּדֹלִים – אוֹצִיא אוֹתָם דֶּרֶךְ זֶה שֶׁאֲשַׁפּוֹט אֵת הַמִּצְרַיִם.

(ה) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' – זֹאת הַסִּיבָה שֶׁהִיא צְרִיךְ מוֹפְתִים וְד' לֹא גָאֵל בְּרַגַע אַחַד. אֲנִי רוֹאִים שֶׁד' רוֹצֵה שֶׁגַּם הַגּוֹיִים יִדְעוּ מִי ד'. בְּתַחֲלִילָה פְּרַעֲהַ אָמַר "לֹא יִדְעֵתִי אֵת ד'", וּבְסוּף יִדַע. בְּנִתְּתִי אֵת יְדֵי עַל מִצְרַיִם – כְּשִׁירָאוּ הַמִּצְרַיִם שֶׁאֲנִי שֶׁם אֵת כָּל כּוּחֵי עַל הַמִּצְרַיִם. וְהוֹצֵאתִי אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

(ו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲתָם כֵּן עָשׂוּ – וְלֹא שִׁינּוּ שׁוֹם דְּבַר. וְעָשׂוּ זֹאת בְּזִרְיוֹת אֲפִילוֹ שֶׁהֵם מְבוֹגְרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּלְמַד בְּפְסוּק הַבֵּא.

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל פְּרַעֲהַ – עָשִׂינוּ חֲשׁוֹבֵן שֶׁאֵם מִשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים וְהָיָה בְּמִדְבַר 40 שָׁנָה וְהוּא נִפְטָר בֶּן 120, אִזּוֹ הַגְּאוּלָּה לְקַחָה הַכִּי הַרְבֵּה שָׁנָה.

אות התנין. דגשים: ד' יכל לעשות לעם ישראל כנפיים וכך יעזבו את מצרים. אלא שד' רצה שהמצרים ידעו מי זה ד', ושהוא אוהב את עם ישראל ושהוא יכול לעשות בטבע כרצונו. וכך היה אות התנין. אך אח"כ כל האותות היו על ידי מכות, עונש למצרים – "ואת הגוי אשר יעבודו דן אנוכי". גם דיברנו על ניסיון ד' לעומת ההמצאות של החרטומים.

(ח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן – יש סתירה, בפסוק ט' כתוב שד' דיבר רק עם משה? אומר האוה"ח שכיוון שזה מיועד לשניהם, נחשב כאילו דיבר גם עם אהרן. לַאֲמֹר:

(ט) פִּי – כֹּאשֶׁר יִדְבֹר אֲלֵכֶם פְּרַעֲהַ לֵאמֹר תָּנוּ לְכֶם מוֹפֵת – דְּבַר מוֹפֵלָא (רַמְבַּ"ן), סִימָן שֶׁד' בְּרָא אֵת הָעוֹלָם, וְשֶׁהוּא אוֹהֵב וְעוֹשֶׂה לְמַעַן עִם יִשְׂרָאֵל. יָלַד מִתּוֹק וִיקַר שְׂאֵל לְמָה כֹּתֵב לְכֶם? הַיְלָדִים תִּירְצוּ כְּמָה תִּירְצוּ, הַסְּבֵרְתִי: אוֹמֵר פְּרַעֲהַ – הַמוֹפֵת הוּא לֹא בְּשִׁבְלִי, אֲנִי לֹא מֵאִמִּין, זֶה בְּשִׁבְלֵכֶם. דוּמָה הַדְּבַר לִילַד שְׂאוֹמֵר לְחִבְרֵיו: יֵשׁ לָךְ הוֹכַחָה שֶׁאֵתָּה צוּדִק!¹² וְאַמְרָתְךָ אֶל אַהֲרֹן קַח אֵת מִטָּה וְהִשְׁלַח לִפְנֵי פְּרַעֲהַ יְהִי לְתַנִּין – לְנַחֵשׁ. אֲךָ נִרְאֶה שֶׁהִיא זֶה נַחֵשׁ מְסוּג מִיּוֹחַד מְסוּכָן, כִּי אִם לֹא כֵן לְמָה לֹא כָּתוּב פֹּה נַחֵשׁ כְּמוֹ לִפְנֵי כֵן (כְּלִי יָקָר). שְׂאֵל תְּלַמִּיד מִתּוֹק: צְרִיךְ לוֹמַר וְיִהִי לְתַנִּין? הַזְּכַרְנוּ אֵת בְּעַל הַטּוֹרִים שֶׁאֵהָרֹן אָמַר אֵת הַמִּילִיִּם "יְהִי לְתַנִּין (וְע"ע מִשְׁךְ חֲכָמָה).

(י) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן – נַחֲשִׁימִים כְּאֵדָם אַחַד מִפְּנֵי אֶהְבַּתֶּם זֶה אֵת זֶה, וְשֶׁהֵם שְׁלִיחִים לְדַבֵּר אַחַד. אֶל פְּרַעֲהַ וַיַּעַשׂוּ כֵּן – שְׂאֵל תְּלַמִּיד מִתּוֹק צְרִיךְ לוֹמַר וַיַּעַשׂוּ אִמְרָתִי – אִם כֵּן נַחֲשׁוֹב שֶׁרַק אַחַד עָשָׂה. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' – אוֹמֵר הַאוֹה"ח שֶׁלֹּא עָשׂוּ בְּשִׁבְלֵי דְבָרִים אַחֲרָיִם (כְּבוֹד וְכְדוּמָה), אֲלֵא רַק בְּשִׁבְלֵי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן ד'. וַיִּשְׁלַח אַהֲרֹן אֵת מֹשֶׁהוּ – וְהָרִי הִיָּה זֶה הַמְּטָה שֶׁל מִשֶׁה? הַמְּתוֹקִים עֲנוּ תְּשׁוּבוֹת וּנְפִלְאוֹת: גַּם לֵאמֹר הִיָּה מִשֶׁה שֶׁעָשָׂה נִיִּסִּים (אֲבַע"ז וְעוֹד), וְהָיָה שֶׁאֵמְרוּ שֶׁאֵמָנָם זֶה הַמְּטָה שֶׁל מִשֶׁה, אֲךָ הוּא נַחֲשׁוֹב גַּם שֶׁל אַהֲרֹן. לִפְנֵי פְּרַעֲהַ וְלִפְנֵי עֲבָדָיו – הַעֲבָדִים הַחֲשׁוּבִים. וַיְהִי לְתַנִּין:

¹² הפעלה: (השמעתי להם קלטת והפסקתי, בסוף השיעור שאחרי אמרתי להם – עכשיו צריך לחזור קצת אחורה כדי לזכור על מה אנחנו מדברים).

¹³ הפעלה: חילקתי את הכיתה לשתי קבוצות: קבוצה אחת משגנת את הפסוק כאן וקבוצה שניה את הפסוק המקורי.

¹⁴ הרחבה: החבר אמר קפצתי 4 מטר בקפיצה אחת.

(יא) וַיִּקְרָא גַם פְּרָעָה – פרעה ראה מה שעשה אהרן והתחיל לצחוק – מה הבעיה? כל תינוק יודע לעשות כן! (מדרש), ואז הוא קרא לחרטומים. **לְחַכְמִים** – מבינים בחכמת המזלות וכדומה. **וְלַמְכַשְׁפִּים** – שעושים אחיזת עיניים. (אבע"ז). **וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם תְּרֻמַּי מִצְרַיִם** – שם כולל לחכמים ולמכשפים (רמב"ן). **בְּלִהְטֵיהֶם** – מלשון להט, ברק, מהירות, אחיזת עיניים (אבע"ז). **כֵּן** – הם כמובן לא באמת הפכו את המטה לתינוק, אלא עשו כאילו זה נהפך לתינוק, [ע"פ ספורנו, אבע"ז, אוה"ח בפסוק כ"א, רס"ג ומלבי"ם]. לא תיארונו איך הם עשו זאת, אמרתי שזה דרכים שאנחנו לא מכירים היום, של כל מיני כישופים. לילדים היו כל מיני רעיונות.

(יב) וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִשְׁהוֹ – כל אחד את המטה שלו. **וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִים וַיִּבְלַע מִשָּׁה אֶהְרֹן אֶת מִטָּתוֹ** – לאחר שהפכו התנינים למטות. וזה היה נס גדול יותר. פרעה מבין שיש פה משהו מיוחד, ובכל זאת:

(יג) וַיִּחְזַק לֵב פְּרָעָה – הרצון של פרעה היה חזק, ולא הסכים לשנות את דעתו. **וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם** – אלא אמר שזה היה כישוף. **פֶּאֶשֶׁר דָּבַר ה'**:

מכת דם - התראה.

(טו) לָךְ אֵל פְּרָעָה בִּבְקָר הַנֶּה יֵצֵא הַמִּימָה – למי היאור, הבאנו את המדרש שאמר שהוא אלוהים והלך ליאור להתפנות. **וַנִּצְבֶּה לְקִרְאָתוֹ** – ועמדת מולו. עמידה יציבה ללא פחד¹⁵. **עַל שֵׁפֶת הַיָּאֵר וְהַמִּשָּׁה אֲשֶׁר נִהְפְּדוּ לְנִחְשׁ** – שעשית איתו את מופת התנין. מטה זה יגרום לפרעה לפחד, כי יזכור מה כוחו של המטה.¹⁶ **שֶׁאֵל תִּלְמִיד יִקְר: אִם כֵּן צָרִיךְ לִכְתּוֹב הַתִּנּוּן, וּבִאֲמַת יֵשׁ שֶׁמִּסְבִּירִים שֶׁהַכּוּוֹנָה לַמִּטָּה שֶׁנַּעֲשׂוּ מוֹפֵת לַעַם יִשְׂרָאֵל.** (הזכרנו את המדרש שהיה זה המטה של יהודה עם תמר ושל יעקב שאמר "כי במקלי"). **תִּקַּח בְּדָדָךְ:**

(טז) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו ה' אֱלֹהֵי הָעֵבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלָיִךְ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי בְּמִדְבָּר – ולא הזכיר לכמה זמן. **וְהִנֵּה לֹא שָׁמַעְתָּ עַד כֹּה** – עד עכשיו.

(יז) כֹּה¹⁷ – כך אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעַ – בזה האות (יב"ע). **כִּי אֲנִי ה'** – מטרת האות כדי שתדע שאני ד', אך בגלל שאינך שומע אתה תלמד את זה בדרך של מכות. **הַנֶּה אֲנִכִּי מִכָּה** – אמנם אהרן מכה, אך זה בשליחותו של משה, וזה נחשב כאילו הוא מכה (בדומה לזה באבע"ז). **בְּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדֵי עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם:**

(יח) וְהִדְגָּה – מין הדגים. **אֲשֶׁר בַּיָּאֵר תָּמוּת וּבְאֵשׁ הַיָּאֵר** – הסריח היאור.¹⁸ **וַנִּלְאוּ מִצְרַיִם** – שאלנו את כיתה א' מה זה והם הסבירו שהכוונה שלא יכלו המצרים, או השתעייפו המצרים. כמו שכתוב בבראשית "וילאו למצוא הפתח". (הם למדו זאת בדיוק אתמול). **הוֹכִיחַ תִּלְמִיד מִחוּק מִפְּסוּק כ"א שֶׁהַכּוּוֹנָה לֹא יִכְלוּ שֶׁהֵי שֶׁם כְּתוּב "וְלֹא יִכְלוּ". לְשֵׁנוֹת מַיִם מִן הַיָּאֵר** – לא מפורש, אך משה ואהרן התרו בפני פרעה.

מכת דם. דגשים: תיארונו במילים קצרות את הפלא הגדול שקרה: מצרי באמצע לשנות ופתאום המים נהפכו לדם. המצרים מבינים שיש פה משהו מופלא מאוד. סיפרנו את המדרש שקנו מים מהיהודים. תיארונו שאדון שנד כה היה מכה את העברי היה צריך לבקש ממנו מים בתשלום, דבר זה גרם למצרים להבין את ערכם של בני ישראל, ומאותו יום לא העיזו המצרים לשעבד את בני ישראל. תיארונו גם את השמחה הגדולה של עם ישראל בגאולה ואת החזרה שלהם בתשובה אט אט.

(יט) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה אָמַר אֵל אֶהְרֹן קַח מִטָּף וַיִּנְטֵה יָדָךְ – חוץ מהכאת המטה על היאור תטה ירך מלמעלה למטה (אבע"ז). **עַל מַיְמֵי מִצְרַיִם** – כלל, כאן יש נקודותים. **עַל נְהַרְתָּם** – נהרות טבעיים היוצאים מן הנילוס. **עַל יַאֲרֵיהֶם** – תעלות בידי אדם שמושכים מים מן הנילוס אל השדות. **וְעַל אֲגַמֵּיהֶם** – בריכות ממטר שיורד קצת במצרים (אבע"ז). **וְעַל כָּל מְקוֹה מַיְמֵיהֶם** – מעיינות ובורות. **וַיִּהְיוּ דָם וְהָיָה דָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים** – בכלי העץ והאבן. למה ד' לא בקש ממש? כי היאור הציל את משה, ויש כאן הכרת הטוב.

(כ) וַיַּעֲשׂוּ כֵן מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן פֶּאֶשֶׁר צָוָה ד' וַיָּרֶם – אהרן בְּמִטָּה וַיִּהְיֶה אֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פְּרָעָה וְלְעֵינֵי עֲבָדָיו – משה חיכה שהעבדים יבואו כדי שיראו גם הם את המופת הגדול. **וַיִּהְפְּכוּ כָּל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְדָם:**

(כא) וְהִדְגָּה אֲשֶׁר בַּיָּאֵר מֵתָה – ראייה שזה דם באמת עם טעם של דם. (ספורנו). **וַיִּבְאֵשׁ הַיָּאֵר** – ריח של דם. **וְלֹא יָכְלוּ מִצְרַיִם לְשֵׁנוֹת מַיִם מִן הַיָּאֵר וַיִּהְיֶה הַדָּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם** – ולא רק ביאור.

¹⁵ מקור.

¹⁶ מקור.

¹⁷ חידה: שני מילים אותו דבר עם משמעות שונה. כה וכה.

¹⁸ תשע"ג: [ראינו באונקלוס שעל המילים "הבאשתם את רחינו", לא תירגם הסריח, וכאן כן. והסברנו שזו מילה לא כ"כ נעימה, אך על ע"ז אפשר לצחוק, לכן נקט לשון זו לגבי היאור שהיו עובדים אותו המצרים]. כך ראיתי מסבירים ב'למשמעות', אך קשה דגם בצפרדע מתרגם האונקלוס וסרי.

(כב) וַיַּעֲשׂוּ כֵן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם – בלחש, אמרו כל מיני דברים בלחש, שכאילו הם עושים את המים לדם. אך כאן זה היה רק נראה כמו דם, ולכן הדגים לא היו מתים בדם הזה. **וַיִּחְזַק לֵב פְּרַעֲהוּ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'**:

(כג) וַיִּפֹּן פְּרַעֲהוּ – פנה לצד השני. **וַיָּבֵא אֵל בֵּיתוֹ וְלֹא שָׁת לְבוֹ** – לא שם ליבו, לא התייחס. **גַּם לְזֹאת** – אך פרעה לא אמר במפורש שמה שמשה ואהרן אמרו זה כישוף, כי הוא פחד מהמכה שהוא יכול לקבל על דבריו (אוה"ח)

(כד) וַיִּחְפְּרוּ כָל מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר מִיַּם לְשָׁתוֹת - פירוש אחד – ומצאו מים (אבע"ז ואוה"ח), פירוש שני – ולא מצאו מים (רבינו בחיי). **כִּי לֹא יָכְלוּ לְשָׁתֵת מִמֵּי הַיָּאֵר**:

(כה) וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת יָמִים – עברו שבעת ימים של המכה. כי כל מכה התחילה בר"ח, שלושה שבועות התראה ושבוע מכה. **אֲחֵרֵי הַכּוֹת ה' אֶת הַיָּאֵר**:

מכת צפרדע - התראה. דגשים: דיברנו על כך שהמכה הזאת יותר קשה, כי זה לא שחסר לאדם משהו, אלא הצפרדעים מגיעות אליו ופוגעות בו. כמוכן לא הרחבנו בתיאורים...

(כו) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פְּרַעֲהוּ – לא ליאור, אלא לתוך ביתו, ובאמת משה נכנס לארמון פרעה בלי קבלת רשות, והוא לא פחד מכל השומרים שם, כמו שאמר לו ד' "נתתיך אלוקים לפרעה", משה הוא המחליט על פרעה. **וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי**:

(כז) וְאִם מָאֵן – לא כתוב ממאן, מלשון מסרב, אלא מאן מלשון סרבן. (כמו ההבדל בין מגנן לגנן. משקר לשקרן). **אֲתָהּ לְשַׁלַּח הַגָּה אֲנִכִּי נִגַּף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ** - מכה את כל הגבול של מצרים. **בַּצִּפְרָדְעִים** - דווקא את הגבול שלך. היתה מריבה בין מצרים לכוש אפה הגבול, ובזכות הצפרדעים ידעו אפה הגבול.

(כח) וַשְּׂרָף הַיָּאֵר - יצא מן היאור המון ('שרף' מילה מושאלת, כמו דגה ששורצת המון דגים) **צִפְרָדְעִים וְעָלוּ וַיָּבִיאוּ בְּבִיתְךָ** – קודם כל בבית שלך, כי אתה הכי אשם. משה לא פחד להגיד זאת לפרעה. **וּבַחֲזֵר מִשְׁפָּכָה וְעַל מִשְׁתָּה וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ** – פלא עצום שהצפרדעים שצריכים לחות של מים יחיו ביבשה, ולא רק זה אלא אפילו במקום חם כמו בתנור. **וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ** – בבצק.

(כט) וּבִקְהָה - בתוכך, בתוך הגוף שלך. **וּבְעַמֶּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצִּפְרָדְעִים** – הזכרנו שבנוסף לצרה הגדולה שהצפרדעים מגיעים לכל מקום גם יש להם רעש נוראי (עשינו ניסוי בכיתה).

(א) וַיֹּאמֶר ד' אֵל מֹשֶׁה אָמַר אֵל אַהֲרֹן – למה אהרן? הכרת הטוב של משה אפילו לדומם. **נָטָה אֶת יָדְךָ בְּמַטֶּה** – הרם את ידך עם המטה. **עַל הַנְּהָרֹת** – לכיוון הנהרות. **עַל הַיָּאֲרִים וְעַל הָאֲגָמִים וְהַעֵל אֶת הַצִּפְרָדְעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם** – שאל תלמיד אהוב: אהרן לא הכה את היאור, אז למה לא עשה זאת משה? תירוצי התלמידים: א. היאור זה חלק מה"יאורים". ב. הוא היכה גם על היאור אך זה ברור לכן זה לא כתוב. ג. הסיבה שאהרן היכה ולא משה כי הוא גם חלק מהגאולה. ד. אמרתי שאמנם הוא לא היכה את היאור, אך ס"ס זו קללה ליאור.

(ב) וַיֹּט אַהֲרֹן אֶת יָדוֹ – וירם אהרן את ידו עם המטה. **עַל מֵימֵי מִצְרַיִם וַתַּעַל הַצִּפְרָדְעוֹת** - מין הצפרדע, כמו "הדגה". והכוונה המון צפרדעים. הילדים חזרו והזכירו את המדרש שצפרדע אחת עלתה והיכו בה. **וַתִּכַּס אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם** – כמו שמיכה.¹⁹

(ג) וַיַּעֲשׂוּ כֵן חֲרָטְמֵי בְּלִטְיָהֶם – אמרו כל מיני לחשים. **וַיַּעֲלוּ אֶת הַצִּפְרָדְעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם** – צפרדעים קיימים. לא בראו חדשים.

(ד) וַיִּקְרָא פְּרַעֲהוּ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן – המכה הזאת הייתה קשה מקודמתה, ולא יכל פרעה לסבול אותה. **וַיֹּאמֶר הֲעֵתִירוּ אֵלַי** – הרבו בתפילה לד'. **וַיִּסַּר הַצִּפְרָדְעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי** – קודם כל ממני, פרעה חשב בעיקר על עצמו. **וְאֲשַׁלַּח אֶת הָעָם וַיִּזְבְּחוּ לַה'**:

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפְרַעֲהוּ הֲתִפְאֵר עָלַי – תנסה להתפאר עלי (על ד'), הראה את כוחך, האם אתה יכול לומר משהו שד' לא יצליח לעשותו. **לְמַתִּי אֲעֵתִיר לָךְ** - אתפלל לד' עכשיו, מתי אבקש שימותו הצפרדעים? **וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעַמֶּךָ לְהַכָּרִית** - להמית הצפרדעים ממך ומבְּתֶיךָ רק בַּיָּאֵר תִּשְׁאֲרֶנָּה – לזיכרון שקיבלתם את מכת הצפרדעים. שאל תלמיד אהוב: והרי הם מתו? תשובות: אלו שעדיין לא יצאו מהיאור / אלו שהיו בתנורים.

(ו) וַיֹּאמֶר לְמַחֵר - פרעה חשב שבדיוק נגמרה המכה, ולכן משה יגיד 'עכשיו', לכן אמר לו למחר²⁰ (אבע"ז). אנו רואים שכדי לבזות את משה הוא מוכן שכל העם שלו יסבול עוד יום. (אביהם של

¹⁹ פתיחה: מה היה הנס הגדול במכת צפרדע? בחוברת מורשה – שהם צריכים לחות. אך לענ"ד זה שנבראו זה עיקר הנס. היו עוד תשובות.

ישראל). **וַיֹּאמֶר כְּדָבָרָךְ לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֵין פֹּה אֱלֹהֵינוּ** – זה עיקר מה שמשנה רוצה ללמד את פרעה ואת כל המצרים. אין כמו ד', והוא אלוקינו.

המשך מכת צפרדע.

(ז) **וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּנּוּ** – שאל תלמיד מתוק: למה קודם ממך, הרי הוא הכי רשע וצריך להיות אחרון? תירצו תלמידים: א. כאן מתו כולם בבת אחת. ב. מה שביקש פרעה זה בדיוק מה שהיה. **וּמִבְּתֵיךָ וּמִעֲבֹדֶיךָ וּמִעֲמֻמָּה רַק בִּיֹאֵר תִּשְׁאַרְנָה:**

(ח) **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרֹעֵה** – התרחק מהארמון למקום שאין ע"ז. **וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה'** – משה התפלל בחזקה. שהרי הוא אמר לפרעה מעצמו שהמכה תגמר מחר, והתפלל לד' שכך יהיה²¹. **עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים** – בעניין הצפרדעים. **אֲשֶׁר שָׁם לְפָרְעֵה:**

(ט) **וַיַּעַשׂ ה' כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה** – צדיק גוזר והקב"ה מקיים. **וַיָּמָתוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִן הַבְּתִים מִן הַחֲצֹצְרוֹת וּמִן הַשְּׂדֵדֹת** – אנו רואים שגם בשדות היו צפרדעים. אבל הצפרדעים שהיו בתנורים לא מתו, ומכאן למדו חנניה מישאל ועזריה שמי שמוסר נפשו למען קידוש השם לא ימות.²²

(י) **וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם** – ויאספו אותם. **הַמָּרִם הַמָּרִם** – ערמות ערמות. **וַתִּבְאֵשׁ הָאָרֶץ** – התמלאה סירחון. תלמידים התעניינו הרבה מה קרה עם בני ישראל? האם היו צפרדעים בארץ גושן? עברי שהלך במצרים באו עליו הצפרדעים? (ברוך שלא!) הוא שמע את הרעש שלהם? אחרי שמתו הצפרדעים המתות הפריעו להם ללכת? הריח הרע היה מגיע גם לבני ישראל?

(יא) **וַיֵּרָא פְּרֹעֵה כִּי הִיתָה הָרְוָחָה** – שיש הרחבה. משל לגנב שהיה בצינוק וידיו קשורות, וחייבו אותו לשלם, ולא הסכים, ולבסוף הסכים, אז הוציאו לו את האזיקים ואז הוא סרב כי הוא הרגיש מרווח, אע"פ שעדיין הוא בתוך צינוק. אותו דבר פרעה, אמנם המכה הפסיקה, אבל עדיין יש ריח רע בכל מצרים, אך מספיק שהייתה רווחה (ע"פ ספורנו). **וַהֲכַבֵּד אֶת לְבוֹ** – פרעה התאמץ להכביד את ליבו, אפילו שבאמת הוא רצה לשחרר את ישראל. **וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כְּאֲשֶׁר דָּבַר ה':**

מכת כינים. דגשים: הכרת הטובה לעפר. הכרת החרטומים בכוחו של ד' ובאהבתו לעמו.

(יב) **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אַהֲרֹן** – למה משה לא היכה? כי העפר עזר לו כשהטמין את המצרי. **נִטָּה אֶת מַטְּךָ** – הרם את מטך (אונקלוס). **וְהָיָה אֶת עַפְרֵי הָאָרֶץ וְהָיָה לְכַנָּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם:**

(יג) **וַיַּעֲשׂוּ כֵן** – משה אמר ואהרן היכה. **וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת יָדוֹ בְּמַטְהוֹ וַיִּיף אֶת עַפְרֵי הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכַּנָּם** – כמו כינה. מן הכינים, כמו דגה וצפרדע לעיל. **כְּאֲדָם וּבִבְהֵמָה** – תלמיד מתוק שאל: למה גם הבהמה? **תְּשׁוּבוֹת נִפְלְאוֹת:** א. כי זה הרכוש של המצרים. ב. כי זה האליל של המצרים וראוי שיענש ועוד שיראו שהאלילים לא יכולים למנוע את המכה. הקשה תלמיד – לא כל הבהמות אלילים. ג. כי הבהמות היו שותפות להיזק לעם ישראל (הילדים הביאו הרבה דוגמאות). ד. ככה יחלשו הבהמות וזה מוזק למצרים. [במדרש: "אוי לרשעים ואוי לטפוליהם"]. **כָּל עַפְרֵי הָאָרֶץ** – תלמיד שאל שאלה מתוקה: אם ככה כל הבתים שנמצאים על ההרים יפלו? ☺ **הָיָה כִּנָּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם:**

(יד) **וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם** – עשו לחשים. **לְהוֹצִיא אֶת הַכַּנָּם וְלֹא יָכְלוּ** – הם לא הצליחו. הזכרנו "מה קטנו מעשיך ד'", שבבריה הקטנה הזאת יש המון חלקים, וכנראה קשה לחרטומים להתעסק עם זה.²³ **וַתְּהִי הַכַּנָּם כְּאֲדָם וּבִבְהֵמָה.**²⁴

(טו) **וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל פְּרֹעֵה אֲצַבֵּעַ**²⁵ **אֱלֹהִים הוּא** – זה מכוחו של ד', ולא כישוף. יד ד' זה מכה מכוחו של ד', אצבע אלוקים זה מכה קטנה.²⁶ (כמו יד ד'). **וַיִּחְזַק לֵב פְּרֹעֵה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם** – ובאמת

²⁰ פתיחה: ביקשתי מילד לצאת החוצה וכשאני דופק על הדלת יכבה את האור. קראתי לילד אחר ועשיתי עצמי חרטום: מתי אתה רוצה שיכבה האור? הוא אמר עכשיו, אמרתי לו – הנה אני דופק על הדלת, וכשדפקתי כיבה זה שהיה בחוץ את האור. אח"כ הוא אמר עוד שתי דקות, לא ידעתי מה לעשות.

²¹ הרחבה: המתפלל צריך שישמע תפילתו לכן צעק כי היו צפרדעים שהפריעו לו לשמוע. התלמידים השמיעו לנו את קולם של הצפרדעים בהצלחה מרובה.

²² פתיחה: פתחנו בספר דניאל וסיפרנו את הסיפור על חנניה מישאל ועזריה בהרחבה, עם קריאת מילים ארמיות.

²³ תשע"ג: תמיד הם ידעו להוציא ועכשיו לא. והיה זה מאת הבורא כדי להוכיח שזה לא כח של כישוף (ע"פ רמב"ן).

²⁴ תשע"ג: – שאל ילד: הרי זה כבר הזכר בפסוק הקודם? שאלה טובה. אמרתי שהאבן עזרא אומר שזה אומר שהכינים היו גם על החרטומים. שאל ילד: מהיכן העפר? תירץ חברי: מארץ גושן.

²⁵ הפעלה: הזדמנות לחזק להצביע בשינון.

מאז הוא לא הביא אותם בשאר המכות, כי ראה שהם דווקא מוכיחים שיש ד'. **פְּאֲשֶׁר דָּבַר ה'** – הזכרנו שהמכה הייתה 7 ימים ולפניה היו שלושה שבועות ללא מכה. שאל תלמיד מתוק: למה לא ברחו בני"ו תוך כדי המכה? תשובות האהובים: א. עבדים רגילים לעשות רק מה שאומרים להם. ב. המצרים היו יוצאים ממצרים ושם לא הייתה המכה. ג. צריכים לצאת ברכוש גדול. ד. ד' רצה לעשות מופתים למצרים.

מכת ערוב. דגשים: הנס בשינוי הטבע של החיות (שמגיעות למקום ישוב, שהולכות זה לצד זה). ההפרדה בין ישראל למצרים.

(טז) **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם בַּבֶּקֶר** – קום מוקדם בבקר. **וְהִתְיַצַּב** – ועמוד, בלי לפחד, עמידה איתנה. (אוה"ח). **לִפְנֵי פְרַעֲהַ הַנֶּזֶחַ יוֹצֵא הַמִּצְרִימָה** – ליאור²⁷. **וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי:**

(יז) **כִּי אִם אֵינְךָ** – אם אתה לא²⁸. **מְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנֶּגְנִי מִשְׁלִיחַ בְּךָ** – לא שולח אלא משליח בך – משסה בך. שהחיות יבואו עליך. קודם בפרעה, כי הוא האשם הגדול²⁹. **וַיַּעֲבְדִיךָ וַיַּעֲמֶיךָ וַיִּבְרַתֶּיךָ אֶת הָעָרֹב** – ערבוביה של חיות ורמשים וצרעות ואפילו חיות שבדר"כ לא מזיקות. אמרנו שלא מפורש בתורה אם מתו. עיקר המכה הייתה להפחיד את המצרים (ע"פ המהר"ל), אך בכל זאת במדרש כתוב שמתו הרבה. **וּמִלֵּאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעָרֹב** – לא יהיה קצת ערוב, אלא כל הבתים יהיו מלאים. (ע"פ אוה"ח) **וְגַם הִאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עֹלְיָהּ** – גם מי שסיגור את הדלת, זה לא יעזור לו, כי נחשים וכו' יכנסו לאדמה שהוא עליה. (ספורנו)

(יח) **וְהִפְלִיתִי** – והבדלתי. **בַּיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשְׁוֹן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמְדֵי עָלֶיהָ** – גר בה. **לְבִלְתֵּי הָיִית שֵׁם עָרֹב** – גם למצרים שהיו שם לא היה ערוב. **לְמַעַן תִּדְעֶה כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ** – לא כמו מלך שנמצא בארמון ולא מעניין אותו מה קורה בממלכתו. (רמב"ן) בכל המכות היתה הבדלה, אך במכת ערוב זה חידוש גדול יותר שהטיגריס רץ מהר וכשמגיע לארץ גושן נעצר.

(יט) **וְשִׁמְתִי פֶדֶת** – הבדלה [פדיון שבויים – להבדיל את השבוי מן השובה. פדיון הבן...]. **בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּיךָ** – זאת הבדלה נוספת: גם עמי שיהיה בתוך מצרים לא ינזק (ספורנו)³⁰. **לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַנֶּזֶחַ** – הסימן הזה של מכת ערוב. הזכרנו שאף שזה בא בצורה של מכה, עדיין זה אות וסימן כי אני ד'.

(כ) **וַיַּעַשׂ ה' כֹּן וַיָּבֵא עָרֹב כָּבֵד** – ערוב גדול מאוד. **בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַעֲהַ וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב** – הבהמות יאכלו גם את העצים, ויקלפו את הגזע. (מדרש) ויהרסו כל דבר (אוה"ח).

(כא) **וַיִּקְרָא פְרַעֲהַ אֶל מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן** – כשהמכה מאוד קשה פרעה מוכן לשלח (מדרש). **וַיֹּאמֶר לְכוּ וְזָחוּ לְאַלְהֵיכֶם בְּאֶרֶץ** – בתוך מצרים. – שאל תלמיד יקר: איך הצליחו ללכת בלי שיטרפו אותם החיות? גם כן אנו רואים שעיקר החיות נועדו להפחיד. ובכור שור תירץ ששלח יהודים.

(כב) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן** – לא ראוי לעשות כן **כִּי תוֹעֵבֵת מִצְרַיִם** – את האלוהים של מצרים. ונקרא תועבה, כי אנחנו מתעבים את האלוהים שלהם.³¹ **נִזְבַּח לָהֶם אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח** – הנזבח, ה' התמיהה – האם נזבח (אבע"ז). **אֶת תוֹעֵבֵת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקֻלְנוּ** – אמנם לא כל הבהמות הם אלוהים, אך מי יודע מה ד' יצווה אותנו (כמו שכתוב בפסוק הבא. העמ"ד).

(כג) **דָּרַךְ** - שלוקחת **שְׁלִשֵׁת יָמִים גֶּלֶף בַּמִּדְבָּר וְנִבְחַנוּ לָהֶם אֱלֹהֵינוּ פְּאֲשֶׁר יֹאמֶר אֲלֵינוּ** – מה שיאמר לנו לזבח נזבח.

(כד) **וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְנִבְחַתְתֶּם לָהֶם אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הֲרַחֵק לֹא תִרְחִיקוּ לְלַקֵּת** – יותר משלושה ימים (אבע"ז).³² **הַעֲתִירוּ בְּעַדִּי** – וכל זה אעשה רק אם תתפללו עלי להסיר ממני את הערוב.³³

(כה) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ וְהִעֲתַרְתִּי אֵל ה' וְסָר הָעָרֹב מִפְּרַעֲהַ**³⁴ **מֵעַבְדֶּיךָ וּמֵעַמּוֹ מִחֵר** – כמו שאמר בצפרדעים, שזו הוכחה שזה מד' ולא במקרה. רק אל יספ פְּרַעֲהַ הַתֵּל – לשקר. **לְבִלְתֵּי שְׁלַח** - שלא לשלח אֶת הָעָם לְזִבְחַ לָהֶם:

²⁶ הסברתי שזה שבח לד', שפה זה רק מכה קטנה. ראיתי מי שמסביר שזה זלזול בד'.
²⁷ צ"ע למה התראה זו ביאור, ועיין מדרש.
²⁸ הרחבה: "אם ישך משלח את אחינו..."
²⁹ תשע"ג: (הוסיף ילד: מידה כנגד מידה – הוא ביקש שהצפרדעים יסורו קודם ממנו, לכן נענש שהערוב בא קודש אליו
³⁰ הרחבה: סיפורנו סיפור על ישראלי ומצרי במסעדה...
³¹ תשע"ג: – מצרים מתעבים מי שזובח את האלוקים שלהם.
³² תשע"ג: אל תלכו שלושה ימים, די שתצאו מן העיר.
³³ הרחבה: סיפור בדרכי מרדכי על הרב מרדכי אליהו עם שר החוץ המצרי של וונצואלה שביקש ברכה לבן אחרי 8 שנים ושר החוץ של ערב הסעודית שאכל חזיר במטוס.

(כז) וַיַּעַשׂ ה' קְדָבֵר מִלְּשָׁה – שאפילו שד' לא אמר מראש בקשתו של משה התקבלה. וַיִּסַּר הָעָרֹב מִפְּרַעַה מִעֲבָדָיו וַיַּעֲמֵמוּ לֹא נִשְׂאָר אֶחָד – כל החיות חזרו אל מחוץ למצרים, ואף חיה לא מתה במצרים, כדי שלא יהנו מהעורות.

(כח) וַיִּכְבַּד פְּרַעַה אֶת לְבוֹ גַם בַּפַּעַם הַזֹּאת – שאל תלמיד מתוק – למה נוסף גם בפעם הזאת? הסברתי ע"פ הספורנו שהכוונה אפילו בפעם הזאת, שבשונה מהצפרדעים החיות לא מתו, ועלולות לבוא שוב. אך הפשט שמשוה אמר לו אל יוסף התל, והוא הוסיף "גם בפעם הזאת". וְלֹא שִׁלַּח אֶת הָעָם:

מכת דבר.

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעַה – לארמון. וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים – אפילו שד' אלוקים של כל העולם, ישנה השגחה מיוחדת על עם ישראל, ד' דואג להם יותר. שִׁלַּח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:

(ג) הֲנֵה יָד ה' הוֹיָה³⁵ – הווה של היה. (בעתיד – תהיה, בהווה – הויה) עושה עכשיו³⁶. בְּמִקְנֶה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה – דווקא אלו שבשדה, ואלו שהיו בבית יצאו בקריעת ים סוף. (רש"י ואוה"ח, הרמב"ן חולק). בְּסוּסִים בַּחֲמָרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאן³⁸ דָּבָר כְּבֵד מְאֹד – מגיפה עוברת בקלות באויר³⁹. כאן הייתה מגפה כה גדולה שתוך כמה ימים כל המקנה מת, גם לא היה חולה אלא מת ישר (מדרש). שאל תלמיד מתוק: אם ככה גם האנשים היו צריכים למות. תירצתי שאלו חיידיקים שפוגעים בבהמות. אכן ב'אברי' כתוב שגם היו אנשים שמתו. [תודה לנעם חיים שהביא לי את הספר של 'אברי']⁴⁰.

(ד) וְהִפְלָה – והבדיל. ה' בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם – פלא עצום. החיידיקים מסתובבים באויר וזה פוגע רק בחלק (רמב"ן). וְלֹא יָמוּת מִפְּלֵ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר – מכל מה ששייך לבני ישראל.

(ה) וַיִּשְׂם ה' מוֹעֵד – זמן. לְאָמֹר – שיאמרו אותו לפרעה, כדי שפרעה לא יאמר שזה סתם מגיפה. (רשב"ם, וכן כדי שיהיה לו אפשרות לחזור בתשובה (מלבי"ם), וכן כדי שיוכלו לשים את המקנה בשדה (אוה"ח)). מָתַר יַעֲשֶׂה ה' הַדָּבָר הַזֶּה בְּאַרְצִי⁴¹:

(ו) וַיַּעַשׂ ה' אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מִמְחַרְתָּ וַיָּמַת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם – רק מה שהיה בבית ולא בשדה (רש"י). וּמִמִּקְנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא מָת אֶחָד – אפילו אלו שרגילים למות מיתה רגילה מזקנה וכדומה לא ימותו.⁴² תיארונו את שמחתם הגדולה של עם ישראל באהבת ד' אותם.

(ז) וַיִּשְׁלַח פְּרַעַה – פרעה שלח שליחים לבדוק איך קורה הפלא הזה. הוא לא האמין.⁴³ וְהִנֵּה לֹא מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד – אפילו אחד.⁴⁴ וַיִּכְבַּד לֵב פְּרַעַה – שאל תלמיד למה לא כתוב כמו תמיד יכבד בפתח? חשבתי אולי פה היה לו יותר קשה להכביד, וכאן זה קצת מד'. וְלֹא שִׁלַּח אֶת הָעָם – אף שבמכה זו נפגע האליל של מצרים.

מכת שחין.

(ח) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן קְחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפִינֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן – אפר של כבשן אש. [נקרא פיח כי הוא עף בקלות, מלשון להפיח]. וַיִּרְקוּ מִלְּשָׁה – משה לוקח בקמיצת יד שלו את שני החופניים של שניהם, (הקמיצה הכילה שמינית מכמות האפר שלקחו, מלבי"ם). זה היה נס. הַשָּׂמִימָה⁴⁵ – עף עד השמים, נס (מלבי"ם). לְעֵינֵי פְּרַעַה – שפרעה יראה, ולא יחשוב שזה מקרה (ספורנו). שאל תלמיד מתוק: אז למה את מכת כינים לא עשה לפני פרעה? תירץ תלמיד יקר: כי כאן רצה להראות לו את כל המופתים שקורים במכה עצמה. שאל תלמיד מתוק: למה פרעה הסכים ללכת? יותר קשה – למה הוא

³⁴ צ"ע למה עבר לגוף שלישי.

³⁵ חידה: בשורה אחת שתי מילים אותו דבר בהיפוך אותיות – הויה ושם ד'.

³⁶ התקשתי קצת להסביר מה זה עכשיו.

³⁷ הרחבה: להסביר את הדבר הסברתי קודם – "תהיה", ואמרתי להם שזה דבר לא נכון, ואח"כ הסברתי שזה יהיה עכשיו.

³⁸ פתיחה: מה נורא כ"כ במכת דבר? הסברו מה התועלת של הבהמות: למלחמה, לנשיאה, לחרישה, לבשר וחלב וצמר למסחר, להליכות ארוכות. ובנוסף זה האליל שלהם.

³⁹ הרחבה: הרחבתי על הדבקה של מחלות ברוק וכדומה.

⁴⁰ תשע"ג: "דבר" זה שם כללי למגפות, כיוון שהיו פה הרבה סוגי מגפות.

⁴¹ צ"ע דמשמע שההתראה הייתה יום אחד ולא 3 שבועות.

⁴² צ"ע המקור.

⁴³ באברי כתוב שהלך בעצמו, וצ"ע.

⁴⁴ במדרש: יש שני יתורים: א. בהמה שספק למי שייכת לא מתה וידעו שהיא של ישראל. ב. בהמה שבשפות לא תמות.

⁴⁵ פתיחה: ביקשתי מילד שיזרוק פקק וטישו, ראינו שהטישו עף הרבה יותר נמוך.

לא הרג את משה? תירוצי התלמידים האהובים: פרעה רצה לבדוק אם זה יכול להיות כישוף או לא. ב. פרעה כבר קצת מאמין בד'. ג. זה היה נס, וכמו שד' אמר: "אנוכי אהיה עמך".

(ט) וְהָיָה לְאַבְרָם – יתפזר כמו אבק, אבק נמצא בכל מקום וכך יקרה לפיח. **עַל פֶּל אֲרִיץ מִצְרַיִם** – על פני כל מצרים. נס. וְהָיָה עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה – כשרשעים נענשים גם בהמתן נענשת (מדרש). **לְשַׁחֵן פֶּרֶחַ אֲבֵעֲבָעוֹת** – שחין חם שמפריח בועות של מוגלה באדם. ישנם שני סוגים של שחין – אחד יבש שורף, כל נגיעה במיוחד של מים כואבת, ושני שחין לח בועות מלאות מוגלה, יכול להיות שזה גם כואב אבל זה בעיקר לא נעים. השחין של מצרים היה יבש מבפנים ולח מבחוץ (ב"ק פ). הזכרנו את מה שאנו אומרים בהגדה של פסח שכל מכה הייתה מ4 או 5 מכות (כך הסביר לי הרב אברהם דב אויערבך שליט"א בשם אביו). **בְּכָל אֲרִיץ מִצְרַיִם:**

(י) וַיִּקְחוּ אֶת פֵּיחַ הַכֶּבֶשֶׂן וַיַּעֲמְדוּ לְפָנָי פֶּרֶעָה – תיאורנו שפרעה לא יודע מה הולך לקרות עכשיו, מה יתרה בו משה, הוא מופתע לגלות שמשה בכלל לא מדבר איתו אלא לוקח פית, פרעה לא יודע איזה מכה עכשיו תנוח עליו וכו'. **וַיִּזְרַק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה** – נס שלא נכוו ידיו מהפית. וַיְהִי שַׁחִין אֲבֵעֲבָעוֹת פֶּרֶחַ בְּאָדָם וּבְבְהֵמָה – השחין נכנס גם לתוך הבתים ולא היה מי שלא הוכה בשחין (רמב"ן)⁴⁶.

(יא) וְלֹא יָכְלוּ הַחֲרָטָמִים לַעֲמֹד לְפָנָי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשַּׁחִין⁴⁷ – אנו רואים שהחרטומים רצו גם כאן להראות שהם יכולים לעשות את המכה, אך המכה היא כל כך מביישת, והרי הם האנשים החשובים של מצרים, אז הם לא יכלו לבוא כך למשה (רמב"ן. מלבי"ם). חוץ מהכאב הגדול של המכה, גם היה בה ביזיון גדול, ובמיוחד כשהמצרים ראו מה קרה לכלל האנשים החשובים של מצרים היה בזה ביזיון גדול יותר. **כִּי הָיָה הַשַּׁחִין בְּחֲרָטָמָם**⁴⁸ **וּבְכָל מִצְרַיִם:**

(יב) וַיִּחַזַּק ה' אֶת לֵב פֶּרֶעָה – מכה זו שפגעה בו עצמו כבר הייתה כל כך קשה (ספורנו) שפרעה רצה לשלח את העם, ולא בגלל שהוא חזר בתשובה, לכן ד' הקשה את ליבו (ספורנו). כמו כן זה עונש לפרעה, כדי שיקבל את כל העונשים שהוא צריך לקבל (מדרש). **וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה:**

⁴⁶ צ"ע איך זה קרה.

⁴⁷ צ"ע: אפה החרטומים היו עד כאן וממכה זאת. ובמלבי"ם נ"ל שכותב שלא היה שייך שיבואו במכו הקודמות ע"ש. אך קשה שהרי כבר במכת כינים אמרו שזה מד' (למ"ד).

⁴⁸ הוספה: אומר המלבי"ם שזה עוד סיבה למה לא באו למשה, כי כולם מלאים שחין ובפני מי יעשו המכה.

התראת מכת ברד.

(יג) וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם בְּבֹקֶר וְהִתְיַצַּב לִפְנֵי פְרַעֲה – לא מפורש אם ביאור או בבית שלו (עיין במדרש). אמרו תלמידים יקרים: בטוח שזה היה בחוץ, שהרי כתוב אח"כ שהרים המטה השמימה. הקשתי: פה זה ההתראה. אך עיין במדרש כאן שאולי משמע כדבריהם. וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו פֶּה אָמַר ד' אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי – התלמידים היקרים שואלים בכל מכה: למה כאן הנוסח כזה, ושם נוסח אחר וכו'.

(יד) משה אומר לפרעה: גמרנו עם המשחקים, אתה חושב שזה מכות קלות ולא נורא אפשר להיות איתם, עכשיו הולכת להיות מכה כל כך קשה, הרבה יותר מכל הקודמות (פירוש א' באוה"ח, וכן בשפ"ח) שאתה בטוח תשחרר את עם ישראל: **כִּי בַפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שְׁלַח אֶת כָּל מַגְפָּתֵי** – הרבה מגפות (רס"ג), הכוונה למכת ברד שיש בה מכות רבות – קולות מפחידים, ברד כואב, אש. זה מזיק לכל התבואה, הורג אנשים ובהמות. (ע"פ אבע"ז ורבנו בחיי, ובדומה ברשב"ם) לא כמו עד עכשיו שזה פגע או באנשים או בהמות. תלמיד מתוק הזכיר את מה שלמדו בנביא שנשאר ברד בסוף המכה באויר והוא ירד בספר יהושע. ולפי"ז אפס"ל שהיה במכה זו גם אבני אלגוביש, ונ"כ רשב"ם. **אֶל לִבָּךְ** – כדי לשבר את ליבך. **וַיַּעֲבֹדְךָ וַיַּעֲמֶךָ בַּעֲבוּר תַּדַּע כִּי אֵין כְּמוֹנֵי כָּל הָאָרֶץ** – ראינו שלפני כן כתוב תדע שאני ד', תדע שאני ד' בקרב הארץ. אבל עדיין יכול פרעה לחשוב שיש אלוקים של משה ואהרן ויש אלוקים אחרים. לכן אמר לו – אין כמוני בכל הארץ.

(טו) **כִּי עַתָּה שְׁלַחְתִּי אֶת יָדֵי** – אם הייתי רוצה הייתי שולח עכשיו את ידי. **וְאֵף אוֹתְךָ וְאֵת עַמֶּךָ בַּדָּבָר** – והמגיפה הייתה לא רק על הבהמות, אלא גם על בני האדם. **וַתִּפְחַד מִן הָאָרֶץ** – אתה ועמך הייתם מתים. [יש לציין את גודל עמידתו של משה מול פרעה בביטויים כל כך חריפים, ללא פחד ומורא מפרעה]. ואכן זו שאלה למה ד' לא עשה כן, כמו שאנחנו שואלים תמיד למה ד' לא עשה כנפיים לכל בני"ו והיו עפים ישר לא".

(טז) **וְאוֹלָם** – אבל לא עשיתי כן. **בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ** – בשביל הדבר הבא השארתי אותך בחיים: **בַּעֲבוּר הָרֵאָתְךָ אֶת כַּחֲזִי** – בשביל להראות לך שאני ד' בראתי את כל העולם ואני יכול לעשות כרצוני. **וְלִמְעַן סַפֵּר שְׁמִי כָּל הָאָרֶץ** – בכל העולם (רס"ג). כדי שיספרו את שם השם כל הזרות. וכך קורה 'בזכות' פרעה. מי יספר? א. פרעה והמצרים. (הנצי"ב) ב. כל העולם (אוה"ח). ג. עם ישראל לדורותיו (אבע"ז).

(יז) **עוֹדֶךָ** – עדיין אתה. **מִסְתּוֹלֵל** – משתלט, רומס אותנו כאילו אנחנו עבדים שלך. (לשון מסילה, דרך, דורך עלינו כאילו אנחנו השביל שלך). **בַּעֲמִי לְבַלְתִּי שְׁלָחַם** – אמנם בני"ו כבר לא עבדו, אבל אתה משתלט בזה שאינך מוכן לשלח אותנו.

(יח) **הַנְּנִי מִמְטִיר פֶּעַת מְחַר** – שרט שריטה בכותל ואמר – מחר בשעה הזאת.⁴⁹ **בְּרַד כְּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמַן הַיּוֹם הַהוּא** – היום שייסדו את מצרים. **וְעַד עַתָּה:**

(יט) **וְעַתָּה שְׁלַח הַעֵז אֶת מִקְנֶךָ** – אסוף אותם. **וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל הָאֲדָמָה וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִמְצָא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבֵּיתָה וְיִרְדַּע עֲלֵהֶם הַבְּרַד וּמָתוּ** – למה ד' גילה להם? כי מטרת המכה לא שהם ימותו. המטרה היא כדי שיכירו את ד'. ואמנם יש במכה הזאת גם עונש, אך עיקר העונש פה הוא על התבואה.

(כ) התורה מספרת מה קרה לקראת המכה: **הִנֵּיא אֶת דָּבָר ד'** – מי שהאמין לדבר ד' ופחד ממה שעתידי לקרות.⁵⁰ **מֵעֲבָדֵי פְרַעֲה⁵¹ הֵנִיס** – הבריח **אֶת עַבְדָּיו וְאֵת מִקְנֵהוּ אֶל הַבְּתִימִים** – ואותם 'יראים' 'צדיקים' נלחמו נגד עם ישראל על הים.

(כא) **וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ** – לא התייחס **אֶל דָּבָר ד' וַיַּעֲזֹב אֶת עַבְדָּיו וְאֵת מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה** – תלמיד יקר הזכיר לנו שכל הבהמות שמחו זה רק כאלו שבמקרה היו בבית בזמן מכת דבר, כי מי שהיה בחוץ כבר מת.

מכת ברד.

(כב) **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נִטְה אֶת יָדְךָ** – הרם את ידך (עם המטה, כפי שרואים בפסוק הבא). **עַל הַשָּׁמַיִם** – אל השמים, לכיוון השמים. **וַיְהִי בְרַד כָּל הָאָרֶץ מִצְרַיִם עַל הָאֲדָמָה וְעַל הַבְּהֵמָה** – שנמצאים בחוץ. **וְעַל כָּל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:**

⁴⁹ תשע"ג: (אך בדבר לא שרט שריטה, כי בכל מקרה אין הוכחה באיזה רגע בדיוק התחילה המכה).
⁵⁰ בצחוק אמרתי: "יראי שמים עם פאות גדולות וכו'. ואח"כ הוספתי – אלה נלחמו נגד עם ישראל על הים.
⁵¹ צ"ע למה כתב מעבדי פרעה. לא הספקתי להסתכל בזה.

(כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מַטְהוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְהָיָה קֶלֶת – רַעֲמִים⁵². הזכרנו את המדרש שהיו ברקים ורעמים שהאדמה הזדעזעה מהם. **וַיִּכְרַד וַתִּהְלַךְ אֵשׁ אֲרָצָה** – האש הלכה לכיוון מטה, הפוך מהטבע שלה (עשינו ניסוי). **וַיִּמְטַר ה' בָּרֶד עַל אֲרֶץ מִצְרַיִם:**

(כד) וַיְהִי בָרֶד וְאֵשׁ מִתְּלַקְחַת – מעלה שלהבות. **בְּתוֹךְ הַבָּרָד –** נס גדול, שהרי אש ומים לא מסתדרים יחד [ועשו שלום ביניהם על מנת להכות את מצרים. עשינו ניסוי].⁵³ הסברנו שהברד עוטף את האש ומהאש יוצאים ניצוצות כלפי מטה (ועיין במדרשים על זה). סיפרנו שהיו הדברים נשברים ואח"כ נשרפים.⁵⁴ **כִּבְד מֵאֵד –** במה כבד? כמה אפשרויות: א. דחוס וכואב. ב. גדול. ג. יורד מהר. ד. יורד בכמויות. **אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל אֲרֶץ מִצְרַיִם מֵאֵז הָיְתָה לְגוֹי –** שאל תלמיד: למה לעיל היה כתוב "מֵאֵז הַיּוֹסְדָה"?

(כו) רַק בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרֶד – נראה ברור שגם בארץ מצרים בני"י לא ניזוקו. שאל תלמיד: האם בני"י שמעו את רעש הרעמים? עניתי שכתוב במדרש ששמעו, ורעמים אלו גרמו להם לחזור בתשובה.

(כז) וַיִּשְׁלַח פְּרֻעָה – איך הוא שלח, הרי יש ברד?! אפשר לומר שהיו עברים. אמרו לי בשם הרב נחום שהלכו במרכבת ברזל. **וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חֲטָאתִי הַפְּעַם –** הפעם הודה שחטא מאז ומתמיד. **ה' הַצְּדִיק –** שאף שיכל להרוג את כולם הודיע מראש שיכנסו לתוך הבתים. **וְאֲנִי וְעַמִּי הִרְשָׁעִים –** שלא שמענו לדבר ד' ולא נכנסנו.

(כח) הַעֲתִירוּ אֵל ה' וְרַב – ודי, מספיק, היה כבר הרבה. **מִהֵיט קֶלֶת אֱלֹהִים וַיִּכְרַד וַאֲשַׁלְחָה אֶתְכֶם וְלֹא תִסְפוּן לְעַמֵּד:**

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מֹשֶׁה פְּצֵאתִי אֶת הָעֵיר – מהעיר. אך לא בתוך העיר כי היא מלאה בע"ז. ודווקא כשאצא מן העיר, אך לא עכשיו [לעומת צפרדע שלא אמר לפרעה שיוצא מהעיר, כי בכל מקרה זה יהיה רק מחר]. **אֶפְרָשׁ אֶת כַּפֵּי אֵל ה' –** לכיוון מעלה. ולמה? יכול להיות בגלל שבא להפסיק את הברד (כן משמע ברמב"ן) ונראה שכך התפללו תפילות מיוחדות, כמו תפילת שלמה בבית המקדש. **הַקְּלוֹת יִתְחַדְלוּן –** יפסקו. **וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה עוֹד –** לא בגלל שאתה צדיק, כפי שנראה בפסוק הבא, אלא - **לְמַעַן תִּדְעַ עַם יִשְׂרָאֵל כִּי ה' הָאֱלֹהִים –** ואין הארץ שלך.

(ל) וְאִתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי כִּי טָרַם תִּירָאוֹן – כי עדיין לא תפחדו מד'. (אך בעתיד אחרי קריעת ים סוף כבר תיראו).⁵⁵ **מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים.**⁵⁶

(לא) וְהַפְּשָׁתָה – פשתן. **וְהַשְׁעָרָה נִכְתָּה –** נשברה. **כִּי הַשְׁעָרָה אָכִיב –** התפתחה, ויצאו לה גבעולים. **וְהַפְּשָׁתָה גִבְעוּל –** הפשתה גם היא התפתחה והצמיחה כבר גבעולים. וכיוון שהם חזקים הם שביירים.⁵⁷

(לב) וְהַחֲטָה וְהַכְּסָמָת – כנראה כוסמין, מ5 מיני דגן. **לֹא נָפוּ כִּי אֶפִּילַת הַגָּה –** מאוחרות. ועדיין לא צמחו, ולכן היו רכים ולא נשברו. – שאל תלמיד יקר: איך זה לא נשרף? הסבירו כמה תלמידים – ד' לא רצה שזה ישרף (מכמה סיבות), הסבר נוסף – הברד לא התנפץ. חשבתי אולי לומר – האש לא נתפסת בדברים לחים.

(לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מַעַם פְּרֻעָה אֶת הָעֵיר – מהעיר. **וַיִּפְרָשׁ כַּפֵּיו אֵל ה' וַיִּתְחַדְלוּ הַקְּלוֹת וְהַבָּרָד וַיִּמְטַר –** שאל תלמיד אהוב: מאיפה היה מטר? הסברנו שמדובר במטר של ברד. אך עיין רמב"ן). **לֹא נָתַךְ אֲרָצָה –** לא הגיע לארץ. היה פה נס גדול שגם מה שהיה בדרך לא ירד, (וכמובן הוא נעלם). כתוב במדרש שהברד נשאר עד ימי יהושע והקולות עד ימי ארם, והכל יהיה לעתיד לבא במלחמת גוג ומגוג.

(לד) וַיִּרָא פְּרֻעָה כִּי חָדַל הַמֶּטֶר וְהַבָּרָד וְהַקְּלוֹת וַיִּסָּף לְחִטָּא – הוא חזר לחטוא. דיברנו על רשעותו של פרעה. **וַיִּכְבַּד לְבוֹ הוּא וְעַבְדָּיו:**

⁵² הרחבנו על התופעה של הבקרים והרעמים. איך זה נוצר (לא מהתחברות עננים), למה יש הבדל בזמן ההגעה אלינו של ברק ורעם (הרחבנו בגלי קול ובגלי אור, ובאור השמש), כל 3 שניות זה מרחק של קילומטר. הברק נוצר מפריקת חשמל מהענן לאדמה, הרעם מהחום שנוצר שגורם לתנועות אוויר. דיברנו על כליא- ברק, ראיתי שמטרתו אינו למשוך אליו את הברק אלא לבטל את הברקים באיזור. אנציקלופדיה אדומה.

⁵³ הרחבה: תיארונו איך תמיד המים רבים עם האש והפוך, לפתע ד' מבקש מהם להעניש את המצרים, המים אומרים – אני? עם האש?! ולהיפך. אך לצורך זה התחברו.

⁵⁴ הרחבה: במדרש: "מתלקחת" – מת לקחת, שהייתה האש לוקחת את מי שמת.

⁵⁵ תשע"ג: הרבה ילדים הסבירו טרם מלשון קודם, ראינו מקומות אחרים שאפשר להסביר כמוהם, אך כאן א"א להסביר כך [ואמנם חלק מהפרשנים מסבירים כך].

⁵⁶ תשע"ג: בחזרות הזכרנו את דברי האבע"ז שפרעה סבר ד' הוא לא האלהים, ולכן אמר "העתירו לד'", שלא יהיו "קולות אלוקים".

⁵⁷ הרחבה: שלשום נתתי לאחין שלי מתנת יומולדת עפרון באורך מטר, הוא אמר לי – ה', איזה כיף, אני מכיר את זה, זה עפרון גמיש, הוא ניסה לעקם אותו והוא נשבר. מכאן אנו רואים שדבר קשה לא נשבר.

(לה) וַיִּחַזַק לֵב פְּרַעֲהַ – ד' חיזק את ליבו, כמו שכתוב בתחילת פרשת בא (הזכרנו שיש חולקים). וְלֹא
שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר דָּבַר ה' בְּיַד מֹשֶׁה

בחסדי ד' סיימנו פרשת וארא